

Циркулярні бізнес-моделі в Україні

Україна стикається з серйозними екологічними проблемами, такими як забруднення довкілля, виснаження природних ресурсів, зміна клімату. Перехід до циркулярної економіки може допомогти зменшити негативний вплив на довкілля та сприяти сталому розвитку. Циркулярні бізнес-моделі в Україні, як і в багатьох інших країнах, спрямовані на мінімізацію відходів і максимальну ефективність використання ресурсів. Незважаючи на те, що Україна, можливо, не настільки просунулася в практиках циклічної економіки порівняно з деякими західними країнами, все ще існують ініціативи та потенційні можливості для циклічних бізнес-моделей у різних секторах.

Циркулярні бізнес-моделі мають на меті ліквідувати відходи — не лише із виробничих процесів, а систематично протягом різних життєвих циклів і використання продуктів та їх компонентів. Адже часто те, що інакше можна назвати відходами, стає цінною сировиною для послідовних етапів використання [1].

На підставі досліджень європейського практичного досвіду впровадження концепції циркулярної економіки економісти розробили загальновизнану класифікацію інноваційних бізнес-моделей, що реалізуються як окремо, так і разом. У 2018 році Всесвітній економічний форум розширив базові принципів циркулярної економіки, так звані 10R, які включають [2]:

1. *Refuse* — відмова виробляти продукт за даною технологією та матеріалів, пропозиція альтернативного продукту.

2. *Rethink* — переосмислення напрямів використання продукту, обмін або спільне використання продукту.

3. *Reduce* — скорочення використання природних ресурсів з підвищенням ефективності виробництва продукції або споживання.

4. *Reuse* — повторне застосування іншим споживачем продукту, що був у використанні, за його призначенням.

5. *Repair* — ремонт та технічне обслуговування дефектного виробу з подальшим його використанням за основним призначенням.

6. *Refurbish* — відновлення старого продукту для подальшого споживання.

7. *Remanufacture* — повторна обробка та застосування частини старого виробу у новому продукті за його основним призначенням.

8. *Repurpose* — переорієнтація частини старого виробу у новому продукті на інше функціональне призначення.

9. *Recycle* — перероблення матеріалів для отримання продуктів такої ж або нижчої якості.

10. *Recover* — спалювання матеріалів із відновленням витраченої на їх

виробництво енергії [2].

У 2018 р. Європейська комісія прийняла новий амбітний план дій для стимулювання переходу Європи до циркулярної економіки, що сприятиме посиленню глобальної конкурентоспроможності, сталому економічному зростанню та зможе створити нові робочі місця. Зокрема, це приведе до:

- переробки щонайменше 65 % побутових відходів у ЄС до 2030 р.;
- удосконалення процесу визначення та розрахунку норм переробки;
- появи економічних стимулів для збуту екологічно чистих продуктів і підтримки утилізації та повторного використання [3].

Через чотири роки Єврокомісія заявила, що план дій для циркулярної економіки можна вважати завершеним, оскільки більша його частина вже виконана або ж на останній стадії виконання. Реалізація плану допомогла повернутися ЄС на шлях створення нових робочих місць [3].

Одним із ключових елементів у системі циркулярної економіки є політика стосовно відходів. В Україні вона регулюється Законом України «Про відходи» [4]. Також у 2020 році було прийнято Стратегію розвитку циркулярної економіки в Україні до 2030 року. Ця стратегія передбачає низку заходів, спрямованих на стимулювання розвитку циркулярних бізнес-моделей. У контексті імплементації циркулярних бізнес-моделей в Україні потрібно розуміти, що усе залежить від того, чи має намір компанія переналаштувати свою бізнес-модель, що актуально для діючих компаній, чи підприємець або стартап-компанія шукає способи розроблення абсолютно нової бізнес-моделі, а в цьому випадку необхідно створити відповідну систему із взаємоузгодженням її елементів [5].

Одним зі шляхів розв'язання даної проблеми є впровадження безвідходних технологій. Безвідходні технології — виробничі технологічні процеси, в яких досягається мінімальний обсяг відходів та викидів (скидів) в довкілля. Створити повністю безвідходне виробництво неможливо, тому в даному випадку мають на увазі маловідходні ресурсо-заощаджувальні технології. Створення таких технологій передбачає якісну зміну виробництва, спрямовану на реалізацію комплексного перероблення сировини з використанням всіх її компонентів. Вже є приклади успішного впровадження циркулярних бізнес-моделей в Україні. Наприклад, деякі підприємства впроваджують системи рециклінгу та повторного використання відходів [6].

Для успішного проектування системи управління циркулярних бізнес-моделей в Україні необхідно запроваджувати нові інновації: забезпечуючи як інструмент можливість впровадження результатів різних видів інновацій у продукт і послуги, процеси або в різні організаційні налаштування та допомагаючи вивести на ринок наявні продукти і послуги по-новому. Одним із факторів, що стримують впровадження циркулярних бізнес-проектів в Україні, є наявність певних бар'єрів, що обмежують доступ до банківського фінансування. У зв'язку з цим виникає необхідність розроблення єдиної методологічної основи оцінки ефективності, окупності та ризиків реалізації подібних проектів з урахуванням заставної вартості матеріальних ресурсів і відходів, що використовуються у циркулярній економіці, збільшення термінів служби активів, а також ведення значної

інформаційно-освітньої роботи.

Отже, циркулярна економіка — це модель економіки, яка прагне до зменшення залежності від ресурсів, збільшення ефективності та прибутку. Значний потенціал для України є прийняття Стратегії розвитку циркулярної економіки до 2030 року. Вже існують успішні приклади впровадження циркулярних бізнес-моделей на українських підприємствах. Проте існують бар'єри у вигляді недосконалості законодавства, відсутності інвестицій та низької еко-свідомості населення.

Для успішного переходу до циркулярної економіки потрібні спільні зусилля з боку держави, бізнесу та громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Циркулярна економіка. Організаційно-правові аспекти. <https://www.businesslaw.org.ua/circleeconomic-t/> (дата звернення: 01.02.2024).
2. The Circularity Gap Reform 2020. <https://circulareconomy.europa.eu/platform/en/news-andevents/all-news/2019-circularity-gap-report-reveals-world-only-9-circular-and-trend-negative> (дата звернення: 01.02.2024).
3. Implementation of the circular economy action plan. <https://ec.europa.eu/environment/circulareconomy/> (дата звернення: 01.02.2024).
4. Закон України «Про відходи» № 187/98-ВР від 05.03.1998 р. зі змінами та доповненнями. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 02.02.2024)
5. Yatsenko O. Circular economy as an irreversible global megatrend and driver of sustainable development of Ukraine. Scientific Bulletin of Odessa National Economic University. 2022. <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2022-11-12-300-301-131-143> (date of access: 02.02.2024).
6. Podra O. P., Horoshko Y. V. Circular Models of Business Development Management: Problems and Prospects in Ukraine. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-11-231-236> (date of access: 02.02.2024).